

پرونده «تابهارستان» فرهیختگان - بخش پنجم: بررسی شعارهای انتخاباتی مجالس چهارم و پنجم

آغاز تکرر در جریان راست

تبدیل شد و جناح چپ و راست را در جمهوری اسلامی پدید آورد. از مجلس چهارم تغییر و تحولات میدان سیاست‌ورزی در ایران بیش از پیش شد و بازیگری کارگزاران جناح‌های مختلف نیز با عملکردی بیشتری مواجه شد. به‌ویژه اینکه از مجلس چهارم جنگ تحمیلی هم به پایان رسیده بود.

شعارها تا مجلس دوم کمتر روی لیست‌های انتخاباتی می‌آمد و فعالان انتخاباتی ترجیح می‌دادند نام‌دهای انتخاباتی خود را در لیست‌هایی مزین به کلام بنیانگذار کبیر انقلاب منتشر کنند؛ کلام‌هایی چون «مردم باید کاندیداهایی را برگزینند که به کانون‌های قدرت و ثروت متصل نباشند» و «نمایندگانی مانند مدرس انتخاب کنید». در روزنامه «فرهیختگان» روز یکشنبه اول دی سال ۹۸، به بررسی شعارها و ابعاد مختلف میدان رقابت انتخاباتی مجالس اول تا سوم پرداختیم؛ رقابت انتخاباتی که بعد از مجلس اول از رقابت ایدئولوژیک به رقابت کارکردی

انتخابات مجلس یازدهم ۲ اسفند سال جاری برگزار می‌شود و گروه‌ها و احزاب از طیف‌ها و جریان‌های مختلف سیاسی از ماه‌ها پیش آستین‌ها را برای رقابت در این انتخابات بالا زده‌اند؛ اگرچه بی‌برنامگی شان برای این رقابت قابل نقد است و نقدش مجالی بیشتری می‌طلبد که در این تنگنا نمی‌گنجد. تاکنون جمهوری اسلامی انتخابات ۱۰ مجلس را پشت سر گذاشته است. انتخاب‌های دهگانه که هر یک فراز و

حائیه موحدین
دبیر گروه راهبرد

مجلس چهارم و بی‌رغبتی گسترده مردم به جناح چپ

آنان رد صلاحیت شدند. این رد صلاحیت‌ها عمدتاً توسط هیات‌های اجرایی انتخابات اتفاق افتاده بود. هیات‌های اجرایی که تحت نظارت وزارت کشور فعالیت می‌کرد یعنی جایی که عبدالله نوری، وزیر چپ گرا اسکان وزارت را برعهده داشت. مرحوم هاشمی‌فسنجانی در صفحه ۳۸ کتاب خاطرات سال ۱۳۷۱ خود ۳ فروردین آن سال را چنین شرح داده: «شب آقای (عبدالله) نوری، وزیر کشور آمد و گزارش در (صلاحیت) شدن تعدادی از کاندیداهای مجلس در هیات‌های اجرایی را داد؛ حتماً مورد اعتراض قرار خواهد گرفت و برای وزارت کشور مشکل ایجاد خواهد کرد. در میان آنها ۲۳ نفر نمایندگان فعلی مجلس از جمله سیدهادی خامنه‌ای، (صادق) خلخالی و... هستند؛ چاره‌جویی کرد. به نظر رسید راهی جز توسل به شورای نگهبان نباشد که بعد است کمک کند. به آن گونه که هاشمی‌فسنجانی نقل کرده است مجمع روحانیون تهدید به کناره‌گیری از انتخابات می‌کند و در نهایت به پیشنهاد هاشمی قرار بر این می‌شود که لیستی از معتدلان خود تهیه کرده و به رئیس جمهور وقت دهند تا از رهبری استمداد طلبند. هاشمی‌فسنجانی در صفحه ۵۱ کتاب خود نقل کرده: «سحر (چهارشنبه ۱۲ فروردین)، نام‌های از وزیر کشور (عبدالله نوری)، رسید؛ لیستی از اسامی بعضی از افراد رد صلاحیت‌شده در شورای نگهبان بود که نهایتاً ساعت دو با مادام به وزارت کشور ابلاغ شده است. تقاضا کردند از رهبری بخواهم که دستور بدهند اینها برخلاف نظر شورای نگهبان بتوانند در انتخابات نامزد باشند. لیست شامل ۲۲ نفر از نمایندگان فعلی مجلس و ۱۱ نفر از کاندیداهای جدید است. اول وقت نامه را برای رهبری فرستادم. در نهایت آن گونه که رئیس جمهور وقت گفته رهبری با پرونده ۹ نفر از آنان یعنی علی محمد سوری و احمد کبیری، نمایندگان وقت خرم‌آباد و مرودشت و بقیه از نامزدهای جدید موافقت می‌کنند. البته چهره‌های نامدار، مجمع روحانیون به‌ویژه در تهران پرشمار بودند. هاشمی در صفحه ۵۴ کتاب خاطرات خود نقل کرده: «بیا سحر شب با دوستانش جلسه داشت و سحر آمد. خبر داد که شب مجمع روحانیون مبارز جلسه داشته‌اند و تصمیم گرفته‌اند که در انتخابات شرکت کنند. مجمع روحانیون مبارز «خط امام» (ره)، ولایت قلمی، وزیر پست و تلگراف و غلامرضا شافعی وزیر تعاون از محرم‌ان و مستضعفان» را به عنوان شعار انتخاباتی خود برگزیدند. همان طور که پیش‌تر اشاره شد (رجوع کنید به بررسی شعارهای انتخاباتی مجالس اول تا سوم) نگاه دوگانه در سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی ایران این شکل سیاسی را در سال ۶۵ به تعطیلی کشانده بود. طیف متمایل به چپ این شکل

انتخابات مجلس چهارم جمعه ۲۱ فروردین ۷۱ برگزار شد. این اولین انتخابات مجلسی بود که بعد از فقدان بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی برگزار می‌شد و از این رو به تعبیر رهبر انقلاب دشمنان، نیروهای تبلیغاتی خود را بسیج کرده بودند تا استقبال از انتخابات را کم‌رنگ کنند تا بتوانند طبل پیروزی سر دهند و غیاب امام را پایان استقبال مردم از انتخابات در جمهوری اسلامی اعلام کنند. به‌خصوص اینکه تنها سه سال و چند ماه نیز از پایان هشت سال جنگ تحمیلی گذشته بود. عمده بحث گروه‌های سیاسی فعال بر انتخابات بر سر تفاوت دیدگاه‌ها با دولت و نوع حمایت از دولت خلاصه می‌شد؛ دولتی که از مرداد ۶۸ فعالیت خود را با عنوان سازندگی آغاز کرده بود و هنوز گام‌های اولیه خود را طی می‌کرد. رهبری در نماز جمعه ۷ فروردین ۷۱ خود تاکید کرد که حمایت از دولت مستقر شیوه و سیره امام (ره) بوده؛ از این رو چه در دولت موقت، چه دولت بنی صدر، چه دولت شهید رجایی، چه دولت موسوی بنیانگذار کبیر انقلاب در ملاحم و در افکار عمومی همواره از هر دولتی که بر سر کار بود پشتیبانی می‌کردند و انتقادات را نیز به صورت خصوصی و محرمانه تذکر می‌دادند. جناح چپ اما اگرچه در مشی و سیاست‌های اعمالی با دولت همسو بود، در عیان و اعلام‌های رسانه‌ای خود به‌خصوص در روزنامه سلام شمشیر نقدش را چنان بران علیه دولت بیرون کشیده بود که بی‌راه نیست بگویم نقد به دولت هاشمی بهانه‌ای بیش نبود برای گرفتن سهم بیشتر از قدرت. «آزادی» کلیدواژه پرترکر از طیف از فعالان سیاسی جناح چپ بود و از نبودش شکایت می‌کردند. شکایتی که به‌نوعی پاس گل به رسانه‌های آن‌ور آبی نیز در راستای القای ادعای بی‌ثباتی ایران پس از امام خمینی (ره) نیز محسوب می‌شد. روزنامه سلام به مدیرمسئولی سیدمحمد موسوی خوئینی‌ها و سردبیری عباس عبدی منتشر می‌شد و نکته قابل‌تأمل اینکه موسوی خوئینی‌ها آن زمان ریاست مشاور اکبر هاشمی‌فسنجانی بود و ریاست مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری را برعهده داشت. کارنامه جناح چپ در مجلس سوم به‌خصوص بعد از خروج هاشمی‌فسنجانی از مجلس به دلیل انتخابش به‌عنوان رئیس جمهور و رسیدن کرسی ریاست مجلس به مهدی کروبی، عضو مؤسس مجمع روحانیون مبارز-اصولی‌ترین تشکل سیاسی جناح چپ در آن زمان - قابل دفاع نبود و حاشیه‌های آن به متن آن می‌چربید. بی‌رقیبی جناح چپ در مجلس تصویری به‌شدت رادیکال از برخی چهره‌های آنان عیان کرد. تندروی‌های آنان به‌گونه‌ای بود که در آستانه انتخابات مجلس برخی چهره‌های

رهبری، حمایت از هاشمی» را به‌عنوان شعار انتخاباتی خود برگزیدند. جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در بیانیه انتخاباتی خود آورده بود: «انتخاب نمایندگان دلسوز و شایسته و حامی دولت خدمتگزار و احتراز از کسانی که خواسته یا ناخواسته نتوانستند از آرمان‌های انقلاب دفاع کنند، ترسیم‌کننده آینده‌ای مطمئن و درخشان است.» در این انتخابات ۲۳۱۰ مصلحت‌گرایان، ابوالقاسم سرحدی زاده، محمد سلامتی، نجفقلی حبیبی، علیرضا محجوب و... با بی‌رقبیتی گسترده مردم در انتخابات رویه‌رو شد. شکست سنگینی که اما و آگری هم در آن نبود، چراکه به قول هاشمی‌فسنجانی همان طور که در خاطرات روز ۲۲ دی‌ماه ۷۱ آورده است: «وزارت کشور در اختیار جناح شکست‌خورده است و ادعای تقلب، جایی ندارد.» عبارتی که نشان می‌دهد ادعای تقلب در صورت شکست در انتخابات، از آن زمان به عنوان تاکتیک جزو زرمه‌های محلی جناح چپ محسوب می‌شد.

یعنی افرادی چون محمد سلامتی، بهزاد نبوی، محسن آرمین، غلامرضا بصیرزاده، مصطفی تاج‌زاده، هاشم آقاچوری، ابوالفضل قدیانی، فیض‌الله عرب‌سرخی و صادق نوروزی که از سازمان مذکور کناره‌گیری کرده بودند سال ۷۰ زرمه‌های آغاز به کار مجدد تشکیلاتی با این عنوان را سردادند و سازمان در ۱۰ مهر ۱۳۷۰ موفق به اعلام فعالیت و تأسیس شدند؛ از این رو سازمان مجاهدین انقلاب اسلامی علاوه بر منشعبان از جامعه روحانیت مبارز یعنی مجمع روحانیون، یکی از گروه‌های فعال جناح چپ در انتخابات مجلس چهارم بود. این شکل سیاسی، طی بیانیه‌ای که ۱۰ فروردین ۷۱ در روزنامه سلام منتشر شد، از سویی از انتخابات آزاد سخن گفت و از سویی دیگر سعی کرد بار دیگر از حربه انتخابات گذشته بهره بگیرد و علم مبارزه با آمریکا را تنها در دستان طیف چپ - که جمعی از آنان سابقه

همان سال با دبیرکل محمدمحمدی‌ری شهری اعلام موجودیت کرده بود. این تشکل نیز «گذار از مرحله کنونی برای رسیدن به اهداف مطلوب نظام» را به عنوان برنامه ارائه کرد و با شعار «وصیت‌امام، ندای رهبر، پیام شهیدان، اراده ملت» فهرستی ۳۰ نفره ارائه کرد. لیستی که ۱۳ نفر از اعضای آن با فهرست جامعه روحانیت مشترک بود. ۱۰ داوطلب‌نماینده‌ی نیز از چهره‌های نزدیک به نهضت آزادی برای نامزدی در انتخابات ثبت‌نام کرده بودند که چهارنفر آنها (عزت‌الله سبحانی، ابوالفضل بارگان، حسین فریداعلم، محمد بسته‌نگار) توانستند از غربال دستگاه‌های نظارتی انتخابات عبور کنند، با این حال این گروه به بهانه رد صلاحیت دیگر چهره‌های خود، به تحریم انتخابات روی آورد. لیست‌های پراکنده و چندنفره نیز در این انتخابات کم‌نمود؛ از جمله لیستی انجمن صنفی مهندسان مشاور و معمار و شهرساز با معرفی فهرست سه نفره حمید بهبهانی، عطا‌الله آیت‌اللهی، حسن فتوره‌چی که با شعار «ما تعهد می‌دهیم» به میدان آمده بودند و در واقع تعهدشان را به توسعه آبادانی، آینده‌نگری و... اعلام کرده بودند. تفاوت در شکل و شمایل تبلیغات و ملموس شدن شعارهای انتخاباتی

کرپاسچی شهردار وقت تهران و ۱۰ تن از وزرای کابینه دوم هاشمی‌فسنجانی یعنی محمدعلی نجفی وزیر آموزش و پرورش، بیژن زنگنه وزیر نیرو، محمدرضا نعمت‌زاده وزیر صنایع، اکبر ترکان وزیر راه و ترابری، اسماعیل شوشتری وزیر دادگستری، مرتضی محمدخان وزیر اقتصاد و دارایی، عیسی کلانتری وزیر کشاورزی، سیدمحمد غرضی وزیر پست و تلگراف و غلامرضا شافعی وزیر تعاون و غلامرضا فروروز وزیر جهادسازندگی ۱۶ نفر بودند که این بیانیه به امضای آنان منتشر شده بود. در این بیانیه تأکید کرده بودند: «هاشمی و مجلس دو کلمه مترادفند که اقتدار هر یک، مایه عزت دیگری است. این بیانیه‌ها بعداً به بیانیه اعلام موجودیت حزب کارگزاران سازندگی تعبیر شد. ورود رسمی وزرای دولت به انتخابات واکنش برانگیز شد. در همین راستا پیش‌تر محمد هاشمی به «فرهیختگان» گفته بود که این اقدام آنان با واکنش رهبری مواجه شد و رهبری در دیدار رضانی خود با هیات دولت تأکید کرده بودند: «اگر دولت و وزرا بخواهند نماینده تعیین کنند، این نماینده وکیل الدوله می‌شود یعنی وکیل مردم نمی‌شود.» از این رو وزرا از فعالیت انتخاباتی منع شدند. در همین راستا بیانیه دوم کارگزاران در اولین روز ثبت‌نام داوطلبان نمایندگی مجلس پنجم یعنی ۱۰ بهمن ۷۴ منتشر شد و در این بیانیه ۱۰ تن از وزرا انصراف خود را از ارائه لیست اعلام کردند و به اصطلاح کارگزاران به گروه ۶۶ معروف شدند. از این رو به گفته ناطق‌نوری معرفی آن نامزدها از سویی هاشمی‌فسنجانی بهانه‌ای بود برای اعلام موجودیت کارگزاران. در واقع حزب کارگزاران انشعابی بود از خواستگاه راست سنتی. آنها خود را راست مدرن می‌دانستند و به عبارتی با راست می‌نشستند و با چپ همی‌خاستند. حزب کارگزاران سازندگی با شعار «عزت اسلامی، تدوام سازندگی، آبادانی ایران» به میدان رقابت انتخاباتی آمد. در لیست کارگزاران علاوه بر عبدالله نوری که سرلیست بود، فائزه هاشمی و چهره‌هایی از مجمع روحانیون حضور داشتند. مجمع روحانیون نیز در این انتخابات از معرفی کاندیدا امتناع کرد. اگرچه ائتلاف موسوم به خط امامی‌ها یعنی سازمان مجاهدین انقلاب، انجمن اسلامی مصلحان و مدرسین دانشگاه‌ها نیز به‌عنوان تشکل‌های تابلودار جناح چپ ارائه لیست انتخاباتی پرداختند، با این حال کارگزاران را می‌توان فعال‌ترین تشکل جناح چپ در انتخابات مجلس پنجم دانست. در جناح راست جامعه روحانیت علاوه بر شعار انتخابات گذشته خود یعنی «پیروی از خط امام-اطاعت از رهبری-حمایت از هاشمی»، «عدالت اجتماعی و توسعه»، «مشارکت مردمی و نظارت» و «ادب و فهرست انتخاباتی خود قرار داده بود. جناح راست البته جز کارگزاران، تشکل دیگری را نیز تجربه کرد؛ «جمعیت دفاع از ارزش‌های انقلاب اسلامی» که در بهمن

مجلس پنجم و انشعابات جناح راست به نفع چپی‌ها

انتخابات مجلس پنجم روز جمعه ۱۸ اسفند ۱۳۷۴ برگزار شد و مرحله دوم انتخابات نیز به فروردین سال بعد موکول شد. در سال ۷۴ تورم به بیش از ۴۹ درصد رسیده بود یعنی بیش از دو برابر تورم در سال انتخابات مجلس گذشته. از سوی دیگر بیش از یک‌چهارم جمعیت کشور جوان بود و ناگفته پیداست که نیاز به اشتغال و آموزش در صدر نیازهای جامعه قرار داشت. با این حال مسائل اقتصادی کمتر در کانون مباحث انتخاباتی قرار داشت. اگرچه جامعه روحانیت «عدالت اجتماعی» را در مرکز برنامه‌های خود قرار داده بود. نکته قابل توجه در این انتخابات این بود که شمارش معکوس برای پایان دولت سازندگی نیز آغاز شده بود. در این انتخابات بیش از ۵۳۰۰ نفر به‌عنوان داوطلب نمایندگی مجلس ثبت‌نام کردند که تا آن زمان این تعداد ثبت‌نام بی‌سابقه بود. از این تعداد صلاحیت ۳۲۷۶ نفر تأیید شد که ۴۲۱ نفر آنها پایتخت‌نشین بودند.

در آستانه انتخابات مجلس، هاشمی‌فسنجانی در گرده‌های رایزنی بستن لیست‌های انتخاباتی جامعه روحانیت مبارز صحبت از قرار دادن چند نفری در لیست جناح راست شد. ناطق‌نوری در کتاب خاطرات خود نقل کرده: «آقای هاشمی گفتند یک عده‌ای هستند که خواسته‌هایی دارند و اگر شما به خواسته‌هایشان عمل کنید، آنها لیست نخواهند داد. در غیر این صورت آنها اقدام به تهیه لیست می‌کنند. خواسته آنها این بود که حداقل پنج‌نفر از افرادی را که معرفی می‌کنند در لیست خودمان قرار دهیم. واقعیت این است که از قبل برنامه‌ها ردیف بود و آنها هم کسانی را پیشنهاد داده بودند که ما نمی‌توانستیم همه را براه‌حقی قبول کنیم. آقای هاشمی ادامه دادند: آقایان امامی‌جماران، توسلی، محمدعلی انصاری، محمود و یک نفر دیگر که بعداً گفتند عبدالله نوری. آن‌گونه که ناطق‌نوری نقل کرده است جامعه روحانیت با این افراد مخالفت می‌کند اگرچه بعد از آن امامی‌جماران، توسلی و انصاری تأکید می‌کنند که اصلاً کاندیدای نمایندگی مجلس نیستند. ناطق‌نوری ادامه داده که «آقای هاشمی در مقطعی به من گفتند فائزه دختر ایشان را هم در لیست بگذارید. من گفتم اصلاً جامعه روحانیت با این تفکر نمی‌سازد.» بر این اساس کمتر از دو ماه مانده به انتخابات (چهارشنبه ۲۷ دی ۱۳۷۴)، ۱۶ تن از معاونان هاشمی‌فسنجانی (رئیس جمهور وقت، وزرا و مدیران اجرایی دولت و شهردار وقت پایتخت عزم راسخ خود برای انتخابات مجلس پنجم و کسب کرسی‌های پارلمان را طی بیانیه‌ای رسمی اعلام کردند. محمد هاشمی، عطا‌الله مهاجرانی، مصطفی هاشمی‌طبا و رضا املاهی‌اللهی از معاونان رئیس جمهور، به همراه محسن نوربخش رئیس کل بانک مرکزی، غلامحسین

